

UDK 821.163.6'282

Danila Zuljan Kumar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša v Ljubljani

FUNKCIJE PONAVLJANJ V GOVORJENEM NAREČNEM DISKURZU

Ponavljanja imajo v govorjenem jeziku pomembno vlogo. Poleg vzpostavljanja in vzdrževanja koherence, to je kot ponovne in delne ponovne pojavitve, imajo še mnoge druge funkcije, ki se jih govorniki bolj ali manj zavedamo. Prispevek se osredotoča na raznovrstnost ponavljanj in njihovih funkcij v spontanem narečnem pogovoru. Besedila so bila posneta v Brdih.

In spoken language reiterations have a significant role. In addition to establishing and maintaining the coherence, i.e., as repeated or partially repeated occurrences, they have many other functions, of which the speakers are more or less aware. The article focuses on various types of reiterations and their functions in the extemporaneous dialectal speech. The texts were recorded in Brda.

Ključne besede: spontani narečni govor, koherenca, ponavljanja

Key words: extemporaneous dialectal speech, coherence, reiterations

1 Uvod¹

Ponavljanja predstavljajo razmeroma pogosto značilnost tako pisnega kot govorjenega diskurza. Vendar je potrebno razlikovati med ponavljanji, ki se pojavljajo samo v govorjenem diskurzu, in med ponavljanji oziroma ponovnimi in delnimi ponovnimi pojavitvami, ki jih govorniki uporabljamo v funkciji kohezivnih sredstev, ali natančneje, sredstev za vzpostavljanje in ohranjanje koreference tako v govorjeni kot pisni komunikaciji.² Kot sredstvo vzpostavljanja in vzdrževanja koreference so ponavljanja v govorjenem diskurzu veliko pogostejša kot v pisnem, in sicer predvsem zato, ker si govorec ni vedno na jasnem, koliko identifikacijskega materiala je poslušalcu potrebno zagotoviti za nemoteno razumevanje (Chafe; v: Beaman 1984: 67).³

V prispevku se bom osredotočila na ponavljanja v spontanem govorjenem narečnem diskurzu. Pogovori so bili posneta v Brdih, na zahodni slovenski meji, in sicer s Stankom (1921) in Ano Pulec (1923) iz Medane, Heleno Bučinel (1931) in Marijo Šibav (1933) iz Neblega ter Emilom Filejem – Ilijem (1923) iz Vipolže.

¹ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

² Glej Beaugrande, Dressler (1992: 45–48). Halliday tovrstne ponovitve prišteva k sredstvom leksikalne kohezije (1976: 274–292; 1994: 330–334).

³ Ena od funkcij ponavljanj v govorjenem diskurzu je namreč nadomeščanje natančnosti in jasnosti v izražanju. V pisnem diskurzu bralec ne potrebuje toliko identifikacijskega materiala za razumevanje, na koga ali na kaj se pisec nanaša, ker pisni jezik že po svoji naravi priskrbi dovolj jasnosti in natančnosti (Chafe; v: Beaman 1984: 67).

2 Ponavljanja v govorjenem diskurzu

Spontani govor je navadno videti zelo redundanten, v smislu veliko besed, malo informacij. Toda prvine, ki se v govorjenem diskurzu ponavljajo pogosto ali stalno, se poleg vzpostavljanja kohezije uporabljajo še v druge namene, kar pomeni, da lahko vzroke za njihovo pogostost iščemo še drugje. Čeprav se na prvi pogled zdi, da s ponavljanjem svojih lastnih besed govorec krši Griceovo načelo kvantitete (*Ne govori tega, kar poslušalci že vedo!*), lahko ob upoštevanju načela o sodelovanju⁴ predpostavljamo, da je njegovo kršenje načela kvalitete zavestno, to je, da ima določen namen (Rees 1996: 142). Od poslušalca namreč govorec pričakuje, da ta inferira npr. naslednje: *To želim še posebej poudariti* ali *Nisi me dovolj pazljivo poslušal, zato ti to ponavljam* (Gumperz 1992: 94).

Eden od vzrokov, zakaj je govorjeni jezik po svoji naravi ponavljaljen, ima po Biberju opraviti s kratkim načrtovalnim časom⁵ pri govorcu in omejenim časom obdelovanja informacij pri sprejemniku (Biber idr. 2000: 1049). Podobno so za Cameronovo (2004: 34) nenačrtovana ponavljanja »strategija kupovanja časa«, katerih vloga je »ublažitev pritiska kratkega načrtovalnega časa« (Biber idr. 2000: 1055). S tega stališča opravljajo v govorjenem jeziku koristne funkcije. Ker smo govorci prisiljeni svoje prispevke proizvajati v omejenem času in z minimalnim načrtovalnim časom, si čas kupujemo tako, da delamo napačne starte, uporabljamo premore, se ponavljamo ipd. Ponavljanja so koristna tudi za sprejemnika. Ker mora govorčev prispevek sprejeti in obdelati v omejenem času, mu njegova ponavljanja in odmori omogočijo podaljšanje časa za obdelavo informacij, kar tudi pomeni, da mu omogočijo sprejeti več informacij, ki jih sicer ne bi mogel sprejeti.

Govorci torej lahko določeno jezikovno prvino ponavljajo zato, da sprostijo pritisk omejenega načrtovalnega časa, pri čemer so besede, ki se pojavijo na začetku ali proti koncu izreka ali vloge, temu pritisku bolj izpostavljene (prav tam: 1059). Take vrste ponavljanje lahko imenujemo lokalno ponavljanje (prav tam: 1049). Toda konverzacija je ponavljalne narave tudi v globljem smislu. V veliki meri namreč temelji na stereotipnih, že izdelanih nizih besed, ki jih Biber imenuje leksikalni svežnji (lexical bundles). Tendanca po ponavljanju iste strukturne in leksikalne izbire je gotovo posledica omejitev, ki jih prinaša nepripravljeni, spontani govor (prav tam: 1049). Časovni pritisk namreč govorcu onemogoča izkoriščanje drugačnih slovničnih struktur ali leksikalnih sredstev, kot jih uporablja navadno. Zaradi tega se poslužuje že ustaljenih vzorcev, hitro dosegljivih iz kratkoročnega spomina.

Nekateri raziskovalci zagovarjajo stališče, da so ponavljanja v govorjenem diskurzu večinoma nenačrtovana in jih govorec uporabi takrat, ko mu zmanjkuje časa za oblikovanje nadaljnjega govora (Biber idr. 2000: 1048; Cameron 2004: 33).⁶ Drugi menijo, da jih govorec uporablja načrtno in zavestno ter da njihovo rabo kontrolira,

⁴ Osnovno načelo govorjene interakcije, po katerem morata govorca za uspešnost komunikacije sodelovati.

⁵ Čas, ki je govorcu potreben za razmislek o tem, kar namerava povedati.

⁶ Seveda to ne velja za ponovne in delne ponovne pojavitve, ki jih govorec izbere načrtno kot sredstva, ki izkazujejo koreferenčno vez.

npr. več jih uporablja takrat, kadar poslušalec zmanjša zanimanje za komunikacijo (Mönnink 1996: 124; Rees 1996: 142), vendar se sama s tem vprašanjem nisem podrobneje ukvarjala, ker bi to zahtevalo analizo obsežnejšega korpusa besedil. Se je pa tudi v mojih besedilih pokazala za resnično Biberjeva (2000: 1056) ugotovitev, da govorniki nenačrtovano največkrat ponavljajo funkcijske besede. Te vrste ponavljanje lahko imenujemo strategija za podaljšanje načrtovalnega časa pri iskanju ustreznega leksema [1]. Ponavljanje v tej funkciji govorec uporabi tudi takrat, kadar ima problem z oblikovanjem razumljivega in sprejemljivega sporočila. Na ta način poslušalci signalizira, da svoje vloge še ni končal [2] (Mönnink 1996: 121).

Kontekst: Stanko Pulec (SP.) pripoveduje, kako je kot italijanski vojak po kapitulaciji italijanske vojske potoval iz Turčije do Egipta.

[1]

SP.:⁷ An 'pɔ:tlɛ 'u:ənde 'təm' smɔ b'li: nix štiə'nə:jst d'ni: tək'u:ə, 'pɔ:le sɑ nəs pe'jɑ:l u ... š'li: nɑ nɑ 'cu:x 'vlak', 'ne:, an smɔ š'li: u 'Si:rji:u, čes 'Si:rji:u u 'Li:bənɔn, z Libə'nɔ:nɑ u Pales'ti:nu an kər smɔ 'pə:ršli u Pales'ti:nu, sɑ nəs spər'jɑ:l ɒŋ'le:ži.

Kontekst: Stanko Pulec opisuje zbirno taborišče v Egiptu, kjer so Angleži nastanili prebegle italijanske vojake.

[2]

SP.:⁸ 'Tə:n, 'vi:əš kɑ'ku:ə, ku də bi ɣ'la:du 'gledal' u 'Ru:scu, lix tək'u:ə jə bi:u ɔz'dɑ:t an x'tri:p, lix tək'u:ə, nɑ nɑ 'tə:n nɑ nɑ ... an smɔ b'li:. Jə b'lo: nɑ 'ce:ɥ 'u:əde an 'ti:stɑ 'u:ədɑ 'te:kla 'nu:əč an 'dɑ:n zɑ 'ti:stix vɔ'jɑ:ku 'u:ənde, 'ne:.

Toda ob podrobnejšem opazovanju ponavljanj v govornem diskurzu se zdi, da: prvič, niso samo »stranski produkt« govornih interakcij, kar dejansko velja za ponavljanja ob iskanju ustreznega leksema, ki po Biberju predstavljajo eno od oblik »normalnega zaustavljanja« v govoru (normal dysfluency) (Biber idr.: 2000: 1048)⁹, in drugič, tudi ne samo kohezivna sredstva za vzpostavljanje in vzdrževanje koreferen- ce kot enega od načinov vzpostavljanja in vzdrževanja kohezije v diskurzu, kar velja za ponovne in delne ponovne pojavitve leksemov ali delov izreka,¹⁰ ampak morajo

⁷ Besedilni zgledi, ki jih zaradi lažjega razumevanja prevajam v knjižni jezik, so dopolnjeni z naslednjimi znaki: ... nedokončani izrek, / – kratki nezapolnjeni premor, // – dolgi nezapolnjeni premor, əəə – zapolnjeni premor, /.../ – govor se nadaljuje, besedilo znotraj ** pomeni, da gre za prekrivni govor.

SP.: In potem smo bili tam kake štirinajst dni. Potem so nas peljali v ... smo šli na na vlak, ne, in smo šli v Sirijo, čez Sirijo v Libanon, iz Libanona v Palestino in ko smo prišli v Palestino, so nas sprejeli Angleži.

⁸ SP.: Tam, veš, kako je, kot da bi gledal v Ruscu (ledinsko ime v Brdih, op. D. Z. K.), ravno tako je zadaj hrib, na na tam na na ... in tam smo bili. Je bila ena cev od vode in tista voda je tekla za tiste vojake tam noč in dan, ne.

⁹ V tem smislu imajo nenamerna, nenačrtovana ponavljanja v spontanem govoru isto funkcijo kot zapolnjeni premori: oboje je uporabljeno kot strategija za podaljšanje načrtovalnega časa. Kot eno od oblik zaustavljanja v govoru ponavljanja definira tudi Mönnink (1996: 123).

¹⁰ Ponavljanja predstavljajo enega od gradnikov kohezije in navadno tudi koherence v diskurzu (Bublitz 1996: 16). Še več, po mnenju Coates (1995: 44) predstavljajo »sredstvo, ki v diskurzu zagotavlja maksimalno koherenco«. Potrebno pa je poudariti, da samo ponavljanje kot kohezivno sredstvo še ne zagotavlja nujno

imeti še druge, čisto določene funkcije, na kar kaže njihova pogostost v rabi pa tudi njihova obravnava v delih, ki se ukvarjajo z govornim jezikom.¹¹ Njihova vloga v spontanem govoru pravzaprav še ni pojasnjena. Tako Bazzanella (1996: vii) meni, da se »še vedno ne zavedamo raznoterosti funkcij, ki jih za nas opravljajo v govornem jeziku«. Prav zaradi različnih funkcij, ki jih v interakciji opravljajo, je njihova ustrezna klasifikacija težka in do neke mere vedno začasna in nepopolna. Še posebej zato, ker je ena od osnovnih lastnosti ponavljanj njihova večpomenskost (Bazzanella 1996: viii; Bublitz 1996: 18; Rees 1996: 142; Mönnink 1996: 120). To pomeni, da ponavljanje ene in iste jezikovne prvine lahko opravlja več funkcij, ki so si včasih lahko celo nasprotujoče. Bazzanella, denimo, (1996: viii) navaja primer izreka *Pridi, pridi*, pri katerem ponovitev glagola v nekem kontekstu razumemo kot ojačanje ukaza, v drugem pa kot izraz prijaznosti. Npr. če izrek izrečemo otroku, ko sem nam mudi v službo, ta to razume kot ukaz *Daj, pohiti*, če pa to rečemo otroku, ki gleda od daleč, kako mu ponujamo piškot, mu s tem sporočamo *Pridi bliže, nikar se ne boj*.¹²

Do ponavljanja lahko pride znotraj govorne vloge in preko nje. Razlikovanje med obema vrstama različni raziskovalci različno imenujejo. Bazzanella (1996: ix) ju imenuje samoponavlanje in halo ponavljanje (allo-repetition),¹³ pri čemer ji samoponavlanje pomeni, da govorec ponovi to, kar je rekel sam, pri halo ponavljanju pa gre za ponavljanje jezikovne prvine, ki jo je izrekel drug govorec, navadno predhodni.¹⁴ Mönnink (1996: 199) in Egner (1996: 67) ju imenujeta samoponavlanje (self-repetition) in ponavljanje drugega (other-repetition). Coates (1995: 45–46) pa zanj uporabljata izraza ponavljanje znotraj vloge in ponavljanje preko vloge. Podobno poimenovanje za ponavljanje preko vloge uporablja Barbaresi (1996: 104), in sicer ponavljanje preko izreka (cross-utterance repetition), kar ji pomeni ponavljanje, ki ga izvede drugi govorec. Sama sem se odločila za rabo Coatesovih poimenovanj: ponavljanje znotraj vloge, kar mi pomeni, da ponovitev izvede sam govorec, in ponavljanje preko vloge, s čimer poimenujem ponavljanje, ki ga izvede drugi govorec.

Ob analizi briških besedil se je pokazalo, da se ponavljanja ob že navedenih funkcijah, to sta vzpostavljanje in ohranjanje koreference v diskurzu ter pridobivanje načrtovalnega časa pri iskanju ustreznega leksema, uporabljajo še v naslednjih: za poudarjanje pomena določenega leksema, poudarjanje trajanja dogajanja, kot posledica velike čustvene angažiranosti govorca, po prekinitvi, za odpravo nejasnosti, v

tudi koherence. Leinfellner-Rupertsberger (1989: 473) navaja dva izreka, ki kljub istemu leksemu *načrt* ter semantični podobnosti leksemov *dodelati* in *izoblikovati* na pogled nimata veliko skupnega.

Šef mestnih redarjev je dodelal morebitne načrte za stavko.

Kraljica Wilhermina je izoblikovala svoje načrte za večer.

Če pa si zamislimo prizor, v katerem sta šef mestnih redarjev in kraljica skupaj zajeta kot talca in si prvi pripravlja načrt za gladovno stavko, kraljica pa načrt za večerni pobeg, sta izreka nenadoma postala besedilo. V ustreznem kontekstu lahko torej tudi navidezno nepovezani izreki postanejo povezani.

¹¹ Glej npr. Biber idr. 2000 in Cameron 2004, predvsem pa Bazzanella (ur.) 1996.

¹² Ob pripisovanju pomena izreku je seveda potrebno upoštevati tudi njegove prozodične lastnosti, to je stavčno intonacijo, barvo glasu idr.

¹³ Imenuje ga tudi dialoško ponavljanje (dialogic repetition) (Bazzanella 1996: ix).

¹⁴ V zadnjih petnajstih letih je halo ponavljanje oziroma ponavljanje preko vloge proučevalo več raziskovalcev, med drugim Johnstone, Tannen, Norrick, Fischer in Stati (Bazzanella 1996: ix).

funkciji potrditve pravilnosti sogovorčevega izreka in v funkciji konverzijskega dueta, vendar velja še enkrat poudariti, da je delitev le začasna. S študijem literature o ponavljanjih v govorjenem diskurzu so se mi namreč odpirali novi in novi problemi, ki bi se jim v prihodnje kazalo posvetiti veliko podrobneje, kot se jim posvečam v pričujočem prispevku.

2.1 Ponavljanja znotraj vloge

Ponavljanja znotraj vloge govorec uporabi v funkciji poudarjanja pomena leksema, poudarjanja trajanja nekega dogajanja ali pa kažejo na njegovo čustveno pretresenost.

2.1.1 Poudarjanje pomena leksema

Ponavljanje v spodnjih primerih se razlikuje od ponavljanj, ki nastanejo zaradi zaustavljanja v govoru po tem, da je namerno. Govorec želi z njimi doseči določen učinek: poudariti nek del diskurza zato, da nanj pritegne poslušalčevo pozornost. V tem smislu imajo tovrstna ponavljanja funkcijo ovrednotenja dela diskurza, to je, prispevajo k smislu, ki naj ga poslušalec v tem delu diskurza prepozna (Mönnink 1996: 123).

Kontekst: Stanko pripoveduje, kako je bilo, ko je v Egiptu prvič videl sužnje, ki so jih Angleži z bičem naganjali k delu.

[3]

SP:¹⁵ /.../ Kər smo 'pə:ršli u E'gi:pt, 'pə:rvo 'di:əlo, ki smo 'vi:dli, smo 'vi:dli 'nə:ɣa 'enega' Ang'le:ža na 'ko:nju in z 'bi:čən

D.: 'Ja:

SP.: z 'bi:čən. 'Tu:ə nə:s jə prə'su:nlo. Ma jə 'ri:əs, ku sa p'ra:vli, də sa Ang'le:ži 'tu:kli bi..., 'ne:, 'su:žnje ən 'ta:ko, 'ne:. 'Sa:mo po 'o:smix d'ne:vix, ki sən biɣ 'do:l, bi 'tu:ku jəx še 'bu:j.

Kontekst: Stanko je s tankom prišel na vrh hriba, ko je naletel na mino, ki je eksplodirala.

[4]

SP:¹⁶ Ki sən 'pə:ršu na 'və:rx, 'bu:əx, / 'vi:ə, ki 'ko:ɣa, b'la: na 'mi:na, na 'bo:mba, 'ki: jəst 'vi:ən b'lo:, ustre'li:la, u'tə:rɣla ɣo'se:nica an 'šu: u pre'pa:t, 'šu: u pre'pa:t.

Kot sem že omenila, lahko ponavljanje opravlja več funkcij, tudi hkrati. V zgledu [4] govorec z njim poudari pomen besedne zveze *šel v prepad*, hkrati pa z njim izda(ja) svojo čustveno vznemirjenost ob spominu na to, kako se je tank prevrnil v prepad.

¹⁵ SP.: Ko smo prišli v Egipt, je bilo prvo, kar smo videli, Anglež na konju in z bičem D.: Ja. SP.: z bičem. To nas je presunilo. Je bilo res, kar smo slišali praviti, da Angleži pretepa ..., ne, sužnje. Ampak po osmih dneh, ko sem bil tam, bi jih jaz pretepal še bolj.

¹⁶ SP.: Ko sem prišel na vrh, bog ve, kaj je bilo, je bila ena mina, ena bomba, kaj pa vem, kaj je pravzaprav bilo. Je eksplodirala, se je utrgala gosenica in sem šel v prepad, sem šel v prepad.

2.1.2 Poudarjanje trajanja dogajanja

S ponavljanjem ključnega leksema ali dela izreka govorec poudarja dolžino trajanja nekega dogajanja. Namesto ponavljanja bi v spodnjih primerih Stanko lahko uporabil prislov ali prislovno zvezo, npr. *smo čakali zelo dolgo* [5] ali *je govoril kar naprej* [6], vendar učinek na poslušalca ni isti. Ponavljanje prvine vključuje stopnjevanje napetosti, česar za uporabo prislova ne bi mogli trditi, kar pomeni, da govorec ponavlja zavestno, in sicer zato, da naredi pripoved poslušalcu bolj živo.¹⁷

Kontekst: Stanku, ki leži v Egiptu v bolnišnici, italijanski prijatelji povedo, da so v kinu srečali Slovence. Stanko enemu od njih plača, da naslednji dan stopi v stik z njimi.

[5]

SP.:¹⁸ /.../ 'na: 'sa:ɥde, 'ju:tre, ki 'pu:ɥdeš u 'ki:no an 'po:f 'povej' tək:uə an tək:uə, də 'to: an 'to: sa Slo've:nci. Ti 'di: 'sa:ɥde 'daj denar', 'ən mu 'da:ɥ, 'ne: Γa 'ča:kmo, γa 'ča:kmo 'u:ənde, jə 'pə:ršu na'za:j, 're:ku, 'ni: blo ɥ'be:dnəγa. Sən 're:ku, mə na'fri:γu, γvi:šno, 'ne: An ə blo 'ri:əs.

Kontekst: Ko je Stanko od Angležev prebegnil k jugoslovanski vojski, ni vedel, da gre za četnike. Ker je četniško vodstvo posumilo, da namerava skupina primorskih fantov prebegniti k partizanom, jim je zagrozilo s smrtjo, če to storijo. Toda fantje srbskega jezika niso razumeli.

[6]

SP.:¹⁹ 'Ri:əs, 'po:le, kət sa kon'ča:l 'ti:stu / (nerazumljivo), s 'pə:ršli 'ti:sti off'ci:ərji 'u:ənde, nəš peds'ta:vi, 'pe:t nəš jə blo 'u:ənde. 'Pə:ršu ka'pe:tan, 'Ba:žovič sə p'ra:vu, an jə 'γu:əru, γu:əru, 'γu:əru, 'γu:əru 'govoril', 'ni:smo 'nə:č zas'to:pli. 'Mi:əno ku prə'bi:ti, γ'li:x. 'Po:le 're:ku, 'o:dsat 'ču: vam 'je:bet u g'ro:b, ako 'i:dete u parti'za:ne. Mi 'ni:smo 'vi:ədli, 'ki: nən 're:ku.

2.1.3 Velika čustvena angažiranost govorca

Ob uporabi ponavljanj v stanju čustvene pretresenosti je verjetno jasno, da jih govorec ne uporablja zavestno, to je, da njihove rabe ne kontrolira. Bolj se zdi, da mu ključne besede in deli izrekov prihajajo kar sami in kar naprej na misel, da lahko razmišlja in govori le o njih. Za spodnji primer vsekakor ne bi mogli trditi, da govorec prvine, ki jih ponavlja, poslušalki sporoča načrtno, da bi nanjo napravil nek učinek, ampak ravno nasprotno. Spomin na dogodek je govorca tako pretresel, da se mu glas

¹⁷ O tem tudi Coates (1995: 45).

¹⁸ SP.: Na denar, jutri, ko greš v kino, povej, da so tu Slovenci. Ti daj denar in sem mu dal denar. Ga čakamo, ga čakamo tam, je prišel nazaj, je rekel, ni bilo nobenega. Sem si rekel, gotovo me je prinesel okoli, ne. Pa vendar je bilo res.

¹⁹ SP.: In res, potem, ko so končali tisto / (nerazumljivo), so prišli tisti oficirji tam in smo jim bili predstavljeni. Pet nas je bilo tam. Je prišel kapetan, Bažovič se je imenoval, in je govoril, govoril, govoril, nič ga nismo razumeli. Stali smo mirno, vzravnani, kot bi bili pribiti. Potem nam je rekel, odsat ču vam jebet v grob, ako idete u partizane. Nismo vedeli, kaj nam je rekel.

trese in da mu svojega govora ne uspe kontrolirati. Na to kažejo nedokončani izreki, premori, oklevanja, napačni starti ter ponavljanja ključnih besed (*obeden 'nobeden'*), delov izreka (*še živ, v krvi, ves v krvi*) in izreka (*Jaz sem bil že odpisan*).

Kontekst: Stanko je na Učki s tankom povozil mino. Tank je zgrmel v prepad. Štirje vojaki so bili na mestu mrtvi. Tudi Stanka so že imeli za mrtvega, ko pa so ga potegnili iz tanka, so ugotovili, da je še živ.

[7]

SP.:²⁰ 'U:ənde blo ... t'ri:je 'mə:rtvi. Jəst sən žə bi:u ot'pi:sən.

D.: 'Ma:rija.

SP.: Jəs sən 'pə:ršu 'no:tər an əə 'po:tle sa 'xə:tro, sa p'ra:rvi, sa k'li:cli ..., sa 'pə:ršli 'po:le 'to: po nəs an 'po:le də 'pə:ršu ofi'ci:ər an də 're:ku ... ki jə 'bi:u u d'ru:γən 'ta:nku, an 're:ku, 'te: je več 'go:to:u, 'ne:. 'Tə:n ... sə jəs sən 'bi:u žə ot'pi:sən, 'ne:. 'Sən 'le:žu 'no:tər u kə ... u 'kə:rvi an bend'zi:ni sən 'le:žu. /.../

SP.: Čel'ju:st 'to:, 'tu:ə splox ni b'lo: ... Vəs u 'kə:rvi, 'ne:. Sən 'bi:u žə ot'pi:sən, 'ne:, sə 're:ku ... An 'po:le ki sən 'bi:u šə 'ži:u, sa mi pou'li:əkli 'u:ən, sa 'vi:dli, də sən šə 'ži:u, sa 'pə:ršli bolni'čar:ji (nerazumljivo) /.../

D.: Ma 'do:st vəs jə blo 'no:tər u 'ta:nku?

SP.: 'E:, 'še:st nəs jə b'lo:. O'be:dən 'vəč 'ni:, o'be:dən ...

D.: An 'sa:mo 'vi: ste pre'ži:vu?

SP.: 'A:den d'ru:γi 'bi:u še, ki γa 'ni:sən 'po:le ən'ku:əl 'vəč 'vi:du. /.../

2.2 Ponavljanje preko govorne vloge

Ponavljanje preko vloge pomeni, da govorec B ponovi to, kar je rekel govorec A. Taka ponavljanja so relativno pogosta v sproščeni pogovori (Coates 1995: 47). Besedila dokazujejo, da veliko tovrstnih ponavljanj ni redundantnih, ampak jih soudeleženci prepoznavajo kot eno od sredstev, ki zagotavlja visoko stopnjo koherence, mnogo višjo, kot jo zagotavlja pritrjevanje z opornimi signali, npr. z *ja* ali *seveda* ali mogoče samo s kimanjem. To je zato, ker ponavljajoči se leksemi preko govorne vloge v primerjavi z minimalnimi odgovori z *ja* ali *aha* signalizirajo maksimalno aktivno spremljanje diskurza (Coates 1995: 47, 56; Mönnink 1996: 123; Rees 1996: 142). Medtem ko minimalni odgovori prenašajo sporočilo: *Poslušam te in se s teboj strinjam*, ponavljajoči se leksemi prenašajo mnogo močnejše sporočilo: *Popolnoma te podpiram in se s teboj strinjam*. Ko namreč sogovornik leksem, del izreka ali celoten izrek ponovi, s tem pokaže pozorno spremljanje tako semantične, skladenjske in celo prozodične podobe tega, kar mu je sporočano. Oporni signali v tem smislu niso pravi kazalci spremljanja

²⁰ SP.: Tam je bilo ... trije mrtvi. Tudi jaz sem bil že odpisan. D.: Marija. SP.: Jaz sem prišel noter in əə potem so hitro, so pravili, so klicali ..., so prišli potem tu po nas in potem je menda prišel oficir in menda je rekel ..., ki je bil v drugem tanku, in je rekel, ta je več gotov, ne. Tam ... saj jaz sem bil že odpisan, ne. Sem ležal noter v kr... v krvi in bencinu sem ležal. /.../ Čeljust tu, to sploh ni bilo ... Ves v krvi, ne. Sem bil že odpisan, ne, saj je rekel ... In potem, ko se je izkazalo, da sem še živ, so me povlekli ven, so videli, da sem še živ, so prišli bolničarji (nerazumljivo) /.../ D.: Koliko vas je bilo v tanku? SP.: E, šest nas je bilo. Nihče več ni, nihče ... D.: In samo vi ste preživeli? SP.: Še eden drug je bil, ki ga nisem potem nikoli več videl /.../

govorčevega nastopa, saj velikokrat odgovarjamo mehanično, ne da bi ob tem resnično poslušali. Če pa hoče udeleženec soudeleženčevo prvino ponoviti, to zahteva njegovo aktivno poslušanje. Torej lahko ponavljajoče se prvine preko govorne vloge označimo za kazalce aktivne udeležbe soudeleženca v komunikaciji. Včasih govorec del izreka hkrati ponovi ter predhodnemu govorniku pritrди. Navidezno gre za redundanco v izražanju, v resnici pa s tem pokaže, da je govor sogovorca spremljal zelo pozorno. Diskurz s take vrste ponovitvami lahko označimo za visoko koherentni diskurz.

2.2.1 Po prekinitvi

V obeh spodnjih primerih se ponovitev pojavi po prekinitvi. Razlika med njima je le, da gre v prvem primeru za samoprekinitev, v drugem primeru pa za prekinitve nekoga drugega. V primeru [8] Helena razlaga besede *polan* 'perutnina' prekine z metabesedilnim izrekom *Kaj 'ali' zdaj posnemaš?* V primeru [9] pa vstopi Stankova žena Ana (A.), ki jo zanima, kako pogovor napreduje (*Gre kaj, gre 'ali gre'?*). V obeh primerih govornik čuti, da ključni leksem (*polan* v prvem primeru in *za krast* v drugem) zaradi prekinitve ni več dovolj prisoten v poslušalkini aktivni hrambi, zato ga ponovita.²¹ Govorec tovrstno ponovitev uporabi tudi v primerih prekrivajočega (hkratnega) govora,²² kadar meni, da sogovorec tega, kar je povedal, ni slišal, ter takrat, ko govor preglasi hrup npr. ob cesti, ko gre mimo tovornjak (Mönnink 1996: 121). Vprašanje je pravzaprav, ali gre tu za ponavljanje preko vloge, saj govorec začeti izrek samo nadaljuje oziroma enako samo sledi že začetu načrtu, kar pomeni, da vloga ni samostojna, ampak samo nadaljevanje prejšnje.

Kontekst: Helena (H.) razlaga pomen leksema *polan*.

[8]
H.:²³ Po'la:n po'mi:əne ... Ki pos'ni:əməš zdaj?
D.: 'Ja: 'Ja:, kər kər 'po:fte.
H.: Po'la:n po'mi:əne u'sə: 'və:ste ž'va:li.

Kontekst: Stanko Pulec pripoveduje, kakšne so bile njegove izkušnje s Palestinci, ki so bili »leni kot greh«.

[9]
SP:²⁴ Ma'ri:ja, 'li:əni ku γ'ri:əx. Za k'ra:st ...
AP.: Ka'ku:ə jə, γ'ra: 'ki:, γ'ra:?

²¹ O ponavljanju po prekinitvi glej tudi Beaugrande, Dressler (1992: 46).

²² Gre za govor več govorcev hkrati, pri čemer lahko pride do nerazumljivosti govora posameznega govornika, ki jo povzroči prekrivanje govorov.

²³ H.: Polan pomeni ... Ali zdaj snemaš? D.: Ja. Ja, kar kar povejte. H.: Polan pomeni vse vrste živali.

²⁴ SP.: Marija, leni kot greh. Za krasti ... AP.: Kako gre, ali gre? D.: Gre, gre. SP.: za krasti ... najprej pokradejo, kar vidijo. D.: Res? SP.: Prebrisani kot hudič. Vsi so pa / ne bodo kradli za živež, so kradli orožje, tudi tja so prišli, vse so pokradli, kar so so te gledajo naravnost v oči in te imajo za norca. Če ti morejo (nerazumljivo). Verjemi mi.

D.: Γ'ra:, γ'ra:.

SP.: za k'ra:st ... 'pə:rvo 'di:əlo pok'ra:dəj, kər ki 'vi:dəj.

D.: 'Ri:əs?

SP.: 'Fu:rbi sa b'li: te əəə 'pə:rve k'larse. Ū'si: sa pa ... / 'na: boj k'ra:dli za 'žive:š, sa k'ra:dli o'ro:žje, tut če sa 'pə:ršli, 'tu:ə ū'se: pok'ra:dli, kər sa sa ... Ti γ'la:di u 'te:be an ti 'mə:j za 'no:rca. Če ti 'mu:əri (nerazumljivo). 'Vi:ərvi mi.

2.2.2 Odprava nejasnosti

Če govorec neko jezikovno prvino, ki jo je izrekel predhodni govorec, ponovi v rastoči intonaciji, to je intonaciji, značilni za vprašanja, to, v nasprotju s ponovitvijo s padajočo intonacijo, ki signalizira razumevanje in strinjanje, pomeni, da pomena ali izgovora jezikovne prvine ni razumel. Ponovitev v obliki vprašanja je že po svoji naravi kohezivna in koherentna, saj zahteva odgovor, to je nadaljevanje konverzacije (Egner 1996: 72; Feldman Fleisher in Kalmar 1996: 80). V primeru [10] Danila s ponovitvijo leksema v rastoči intonaciji preverja, ali je izgovor besede razumela pravilno. V prekrivajočem govoru jo Marija in Helena popravita.

Kontekst: Helena in Marija (M.) pripovedujeta o živalih, ki so jih redili doma.

[10]

H.:²⁵ 'Sa:mo ot s'vi:nskəγa b'lo:, d'ru:zəγa mə'sa: 'ni:smo poz'na:l 'te:krət, 'ne:. An 'po:le 'po:le sə raŋ'na:lo pər nəš 'pu:xno po'la:na.

D.: Pu'la:na?

M., H.: *Po'la:na, po'la:na, pə'la:na.*

2.2.3 Potrditev pravilnosti sogovorčevega izreka²⁶

Ponavljajoči se leksem preko govorčeve vloge signalizira maksimalno aktivno spremljanje diskurza (Mönnink 1996: 123; Rees 1996: 142), saj ponovitev od govorca zahteva pozorno poslušanje ne samo t. i. ideacijske vsebine sporočenega, ampak tudi skladenjsko, morfološko in prozodično podobo sporočila, katerega del ali celoto bo ponovil. Hkrati ponovitev izkazuje višjo stopnjo koherence sporočila, kot jo dosežejo (samo) oporni signali (ja, seveda, oh). Ponovitev, izgovorjena s padajočo intonacijo, pomeni, da je govorec izrek sprejel, ga razumel in se z njim strinja.

Kontekst: Ili (I.) pripoveduje, kako se je pritrkovanje, ki je nekoč po briških vaseh naznanjalo vsak cerkveni praznik ali praznik življenjskega cikla (npr. poroko, krst, birmo) skoraj popolnoma izgubilo. Danila s ponovitvijo osebne glagolske oblike *nočejo* izkazuje pozorno poslušanje Ilijevega govora in strinjanje z njegovo trditvijo.

²⁵ Samo svinjsko je bilo, drugega mesa nismo poznali takrat, ne. In potem smo pri nas gojili veliko polana. D.: Pulana? M., H.: *Polana, polana, polana.*

²⁶ Več o tem glej v Zuljan Kumar (2006: 432–438).

[11]

D.:²⁷ Ma zə'ki:, 'mi:səl̩te, də sə tə'ku:ə zɣu'bi:lo?

I.: 'Ne:čəjə

D.: 'Ne:čəjə.

I.: ot'ro:ci, ne, priət sə 'cu:klo, 'lu:əžmo, š'tri:ke žə tən pər 'me:žnərju, ne, tən ə blo
'tu:ə ən 'u:əno, ne /.../

2.2.4 Konverzacijski duet

Ponovitev v funkciji strinjanja s sogovorčevim izrekom je po obliki podobna ali celo enaka ponovitvi v t. i. konverzacijskem duetu: pri obeh funkcijah gre za ponovitev sogovorčevega izreka ali le njegovega dela. Vendar razlika med njima obstaja. Medtem ko gre pri potrditvi pravilnosti sogovorčevega izreka ali njegovi pritrditvi za dve ločeni vlogi (vloga govorca A in govorca B), pa gre pri konverzacijskem duetu, ki se največ uporablja v pogovorih, v katerih so udeleženi govorci, ki se med seboj dobro poznajo in imajo zato obširno skupno védenje (npr. tesni prijatelji, sorodniki), za eno vlogo. Govorca A in B govorcju C odgovarjata v en glas. Zato se je uveljavilo tudi poimenovanje (single voice) (Coates 1995: 49).

Kontekst: Danila se s sestrama Marijo in Heleno pogovarja o tem, kako so nekoč sušili sadje. Zanima jo, ali so posušeno sadje jedli predvsem otroci ali vsi. Najprej odgovori Marija, za njo še Helena. Na videz se zdi, da je Helenin odgovor odvečen, saj je le ponovila vsebino sestrinega izreka, vendar glede na to, da je bilo vprašanje namenjeno obema in ne le Mariji, odgovora lahko razumemo kot del konverzacijskega dueta, kar pomeni, da sta govorki odgovarjali kot en glas, zato njunih izrekov ne moremo razumeti kot dve ločeni vlogi, ampak kot eno samo vlogo. S tega stališča pa drugi odgovor ni odvečen.

[12]

D.:²⁸ Ma sta 'jə:dli 'bu:j ot'ro:ci al u'si:?

M.: 'Bu:j ot'ro:ci, ot'ro:ci.

H.: Ot'ro:ci po və'či:ni.

3 Sklep

Problematika ponavljanj v govornem diskurzu se je izkazala za izjemno kompleksno temo, ki bi zahtevala poglobljen študij ustrezne literature in široko empirično raziskavo. Prispevek v tem smislu prikazuje le nekatere iz množice raznovrstnih funkcij ponavljanj v spontanem narečnem govornem diskurzu. Kljub temu pa lahko iz razpravljanja zaključimo naslednje: ponavljanja, ne glede na to, v kakšen namen konkretno jih govorec uporabi, služijo enemu osnovnemu cilju, to je pritegnitvi pozornosti na relevantne prvine, ki jih govorec s ponovitvijo izpostavi.

²⁷ D.: Ampak zakaj, mislite, se je to izgubilo? I.: Nočejo. D.: Nočejo. I.: otroci, ne. Prej so, denimo, vlekli vrvi že pri cerkovniku, ne /.../

²⁸ Ste to jedli bolj otroci ali vsi? M.: Bolj otroci, otroci. H.: Otroci večinoma.

LITERATURA

- BARBARESI MERLINI, Lavinia 1996: Markedness Reversal in Dialogic Repetition. V: BAZZANELLA, C. (ur.), 104–118.
- BAZZANELLA, Carla (ur.) 1996: *Repetition in Dialogue*. Beiträge zur Dialogforschung. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 193 str.
- BEAMAN, Karen 1984: Coordination and Subordination Revisited: Syntactic Complexity in Spoken and written Narrative Discourse. V: TANNEN, D. (ur.), 45–80.
- BEAUGRANDE, Robert de; DRESSLER, Wolfgang Ulrich; Derganc, Aleksandra; Miklič, Tjaša 1992: *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park. 202 str.
- BIBER, Douglas; JOHANSSON Stig.; LEECH Geoffrey; CONDRAD Susan.; FINEGAN Edward. 2000³: *The Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman. 1204 str.
- BUBLITZ, Wolfram 1996: I bought a freezer –you’ve bought a freezer – they’ve brought a freezer. Repetition as a Text-building Device. V: BAZZANELLA, C. (ur.), 16–28.
- CAMERON, Deborah 2004³: *Working With Spoken Discourse*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications. 206 str.
- COATES, Jennifer 1995: The Negotiation of Coherence in Face-to-Face Interaction. Some Examples from the Extreme Bounds. V: GERNSBACHER M., A.; GIVÓN, T. (ur.), 41–58.
- CONTE, Maria-Elisabeth; PETÖFI, János S.; SÖZER, Emel (ur.) 1989: *Text and Discourse Connectedness*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 584 str.
- EGNER, Inge 1996: Other-Repetition in Question Form. V: BAZZANELLA, C. (ur.), 66–77.
- FELDMAN FLEISHER Carol; KALMAR, David 1996: You Can’t Step in the Same River Twice. V: BAZZANELLA, C. (ur.), 78–89.
- GAJDA, Stanislaw; VIDOVIČ-MUHA, Ada (ur.): *Współczesna polska i słowenska sytuacja językowa*. Opole: Uniwersytet Opolski, Univerza v Ljubljani, FF. 526 str.
- GERNSBACHER MORTON, Ann; GIVÓN, T. 1995 (ur.): *Coherence in Spontaneous Text*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 267 str.
- GUMPERZ John J. 1992⁷: *Discourse Strategies*. Studies in Interactional Sociolinguistics 1. Cambridge: Cambridge University Press. 225 str.
- HALLIDAY, M.A.K.; HASAN, Ruqaiya 1976: *Cohesion in English*. London and New York: Longman. 367 str.
- HALLIDAY, M.A.K 1994²: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold. 434 str.
- KOLETNIK, Mihaela, SMOLE, Vera 2006: *Diachronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*. Zora 41. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 546 str.
- KRANJC, Simona 1999: *Razvoj govora predšolskih otrok*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 163 str.
- KRANJC, Simona 2003: Menjava vlog v govornih medijih. V: GAJDA, S.; VIDOVIČ-MUHA, A. (ur.), 301–308.
- LEINFELLNER-RUPERTSBERGER, Elisabeth 1989: Connexity, Coherence, and the Semantic Net. V: CONTE, M.-E.; PETÖFI, J. S.; SÖZER, E. (ur.). 463–481.
- MÖNNINK, Johan: Repeating as Monitoring. V: BAZZANELLA, C. (ur.), 120–128.
- REES, M. Agnes van 1996: Functions of Repetition in Informal Discourse. V: BAZZANELLA, C. (ur.), 141–155.
- TANNEN, Deborah (ur.) 1984: *Coherence in Spoken and Written Discourse*. Norwood (New Jersey): Ablex Publishing Corporation. 289 str.
- ZULJAN KUMAR, Danila 2006: Ponovitev kot potrditev in konverzacijski duet. V KOLETNIK, M., SMOLE V. (ur.), 432–438.

SUMMARY

The paper focuses on the functions of reiterations in extemporaneously spoken dialectal discourse. Even if reiterations are among the basic characteristics of the extemporaneous spoken discourse, their functions are still poorly understood. In the analysis of extemporaneous dialectal conversations, recorded in Brda, the author leaves aside repeated or partially repeated occurrences, used by the speaker to establish and maintain textual cohesion, and focuses on the less known or unknown functions of reiterations, such as emphasizing of lexical meaning, duration of event, high emotional engagement of the speaker, reiteration after an interruption, reiteration to eliminate ambiguities, confirm the speaker's assertion, and a conversational interchange. The paper demonstrates only a few functions of reiterations in extemporaneous dialectal conversations. With more in-depth study of literature and analysis of a larger textual corpus it would be possible to present functional variegation of reiterations in more detail.